

ENERGIYA SAMARADORLIGI - ENERGIYA TA'MINOTINING MUHIM OMILI

Salaxodjayev R.F.¹

¹ TDIU, "Jahon iqtisodiyoti" kafedrasi o'qituvchisi, PhD

Shomurodov J. Sh.²

²TDIU magistranti, MXI -01 guruh talabasi

Annotasiya: Yurtimizda elektr energiyasiga bo'lgan talabning ortib borishi sababli yoqilg'i- energetika resurslarini iqtisod qilish masalasi nihoyatda dolzarb vazifaga aylanib bormoqda. Shu ma'noda energiyani tejaydigan uskuna va texnologiyalarni qo'llash va ulardan foydalanish orqali ham ushbu masalani qisman hal etish mumkin.

Kalit so'zlar: cho'g'lanma, yorug'lik, lampa, energiya, mahalliy, sertifikatlash tizimini.

Respublikamiz energetika strategiyasining muhim vazifalaridan biri aholini va mamlakat iqtisodiyotini energetika resurslari bilan to'liq va ishonchli ta'minlash, shuningdek energiya tejamkorligini rag'batlantirish hisoblanadi. Yoritish texnologiyalarining rivojlanish istiqbollari tahlili natijasida, eng ilg'or yo'nalish sifatida ma'nan eskirgan cho'g'lanma lampalarni energiya tejamkorlariga almashtirish tan olingan.

2006 yilda 125 yoshga to'lgan va insoniyat rivojida ulkan ahamiyat kasb etgan cho'g'lanma lampalar bugungi kunda mutlaqo eskirgan yorug'lik manbalari hisoblanadi. Dunyoning ko'pgina mamlakatlari, xususan, Koreya, Xitoy, AQSH, Yevropa Ittifoqi va MDH davlatlarida energiya samaradorligini ta'minlash va kechki maksimum yuklamalarni boshqarish, shuningdek elektr energiyasi to'lovi bo'yicha "ijtimoiy tariflar" tizimini joriy qilishda cho'g'lanma lampalardan foydalanishdan voz kechish bo'yicha tub chora-tadbirlar ko'rilmogda.

Shunday qilib, cho'g'lanma lampalarning ishlash tamoyilidan kelib chiqsak, ularning foydali ish koeffitsiyenti 5 foizdan kamroqni tashkil etadi. Bu - elektr energiyasining 95 foizi issiqlikka va faqatgina 5 foizi yoritishga sarflanishini anglatadi. Normativ bo'yicha ishlash muddati - 1000 soatga yaqin.

Energiyani tejaydigan lampalarning ishlash davomiyligi cho'g'lanma lampalarga nisbatan 10 barobarga ko'proq bo'lib, yorug'lik samaradorligi 4-5 barobar yuqori. Agar yoritish uskunalarining energiya samaradorligi ko'rsatkichi "lyumen/vatt" cho'g'lanma lampalarda 1 vattelekr quvvatiga 13 lm dan kam bo'lmagan miqdorni tashkil etsa, lyuminessent lampalarda 65 lyumen/vattni, svetodiod lampalarda 110 lyumen/vattni tashkil etadi.

Cho'g'lanma lampalar kabi yoritish darajasiga ega bo'lgan energiyani tejaydigan lampalardan foydalanilganda, elektr energiyasini iste'mol qilish 5 barobardan kam bo'lmagan miqdorda kamayadi. Jami sarflanayotgan elektr energiyasining 19 foizdan kam bo'lmagan miqdori esa yoritishga sarflanadi. Hisob-kitoblar ko'rsatishicha, hozirgi kunda iste'mol qilinayotgan elektr energiyasining 40-50 foiz miqdorini energiya tejankor texnologiyalar, zamonaviy yorug'lik manbalari va yoritish tizimlaridan foydalanish orqali iqtisod qilish mumkin.

O'zbekistonda 5,5 mln.dan ortiq maishiy abonentlar - elektr energiyasi iste'molchilari mavjud. Agar har bir oilada 2 tadan 100 Vt lik cho'g'lanma lampalar 18-22 Vt lik energiya tejankor lampalarga almashtirilsa, 880 MVt miqdoridagi (0,08 kVt x 2 dona x 5 500 000 abonent = 880 000 kVt) yoki Talimarjon IES kabi yirik elektr stansiyasining quvvatidan ko'proq quvvat

bo'shatiladi. Bu esa respublika elektr energetikasi tarmog'i barqarorligini mustahkamlashga va

barcha iste'molchilarni uzluksiz elektr energiyasi bilan ta'minlashga yordam beradi. Agar ushbu lampalarning kunlik o'rtacha ishlash davomiyligini 6 soat deb olsak, elektr energiyasi iqtisodi bir oyda 158 400 ming.kVt/soatni (880 000 kVt x 6 soat x 30 kun), ya'ni respublika bo'yicha umumiy kunlik o'rtacha elektr energiyasi iste'moliga teng miqdorni tashkil etadi.

Joriy yilning iyul-avgust oylarida "Energiyani tejaydigan lampalar mahalliy ishlab chiqarilishini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror loyihasi Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali veb-saytiga muhokamaga qo'yilgan edi.

Ushbu hujjat, avvalroq qabul qilingan Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 9 apreldagi "Respublikada sotiladigan maishiy elektr priborlarini, yangidan quriladigan binolar va inshootlarni energetika jihatidan majburiy markirovkalash va sertifikatlash tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 86-sonli qarori bilan birgalikda, kommunal-maishiy iste'molchilar tomonidan elektr energiyasi iste'molini kamaytirish masalasini hal qilishga yo'naltirilgan bo'lib, hududlarni elektr energiyasi bilan barqaror ta'minlash masalasini hal qilinishini ta'minlaydi.

Mazkur qaror kommunal-maishiy sohada ham, iqtisodiyotning turli tarmoqlarida ham cho'g'lanma lampalarni energiyani tejaydiganlariga almashtirish orqali ulardan foydalanishni bosqichma-bosqich cheklab borishni ko'zda tutadi. Shuningdek, umumiy foydalanishdagi cho'g'lanma lampalarni olib kirish, yetkazib berish va respublika bozorida realizatsiya qilishni cheklash ko'zda tutilmoqda.

Hozirda O'zbekistonda energiyani tejaydigan lampalarni ishlab chiqaruvchi 8 dan ortiq korxonalar mavjud bo'lib, 2014 yilda ular tomonidan 6,7 mln. donadan ziyod shu turdagilampalar ishlab chiqarildi.

"O'zeltexsanoat" AK, "Angren" MIZ va "Jizzax" MIZ korxonalari tomonidan 6,6 mln.donadan ortiq energiyani tejaydigan lampalar ishlab chiqariladi, shundan 3,2 mln.

donasi svetodiod lampalar. 2021 yilga borib ushbu korxonalarda bu turdagi lampalarni ishlab chiqarishning yillik hajmi 15,7 mln. donadan ortib ketadi. Bundan tashqari, cho'g'lanma lampalarni realizatsiya qilish va qo'llashni cheklash boshqa ishlab chiqaruvchilar uchun ham raqobat muhitini yaratadi va yurtimizda shu turdagi lampalar ishlab chiqarish hajmining oshishiga zamin yaratadi.

Qabul qilingan qarorni amaliyotda izchil qo'llanilishi, nafaqat yoritish maqsadlarida elektr energiyasidan samarali foydalanishni, balki mahalliy korxonalarda energiyani tejaydigan lampalarni ishlab chiqarishni kengaytirish hisobiga yangi ishchi o'rinlari yaratilishini ham ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Шарипов, Ф. Ф. (2019). Цифровое развитие международного бизнеса. In Приоритетные и перспективные направления научно-технического развития Российской Федерации (pp. 112-113).
2. Шарипов, Ф. Ф. (2019). Экосистема угольной промышленности Российской Федерации. Путеводитель предпринимателя, (43), 185-189.
3. Отамирзаев, О. У., & Шарипов, Ф. Ф. (2017). Методика проведения лабораторных занятий с интерактивными методами. Science Time, (2 (38)), 270-273.
4. Даминов, А. А., Махмудов, Н. М., & Шарипов, Ф. Ф. (2016). ПРИМЕНЕНИЕ БЕСКОНТАКТНЫХ АППАРАТОВ И ЛОГИЧЕСКИХ ЭЛЕМЕНТОВ В СХЕМАХ УПРАВЛЕНИЯ ЭЛЕКТРОПРИВОДАМИ. Science Time, (11 (35)), 143-147.
5. Даминов, А. А., Атамирзаев, Т. У., Махмудов, Н. М., & Шарипов, Ф. Ф. (2017).
6. ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ АВТОМАТИЗИРОВАННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРОЦЕССА ПРОИЗВОДСТВА, ПЕРЕДАЧИ И ПОТРЕБЛЕНИЯ ЭЛЕКТРОЭНЕРГИИ. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, (2- 3), 59-62.
7. Мамаджанов, А. Б., & Шарипов, Ф. Ф. (2016). Электр таъминоти тизимида энергия назорати ва хисоблашнинг автоматлаштирилган тизимларини жорий этишнинг самарадорлиги хақида. International scientific journal, (1 (1)), 76-79.